

Nujno potrebujemo mapo slovenskih ljudskih noš

Bolj ali manj očitne potvorbe slovenskih narodnih noš lahko opazujemo na vseh mogočih prireditvah — resnih in manj resnih — kjer nastopajo v kar najbolj kičasto »narodno nošo« napravljene pari. Vsaj del krivde za to zadene nehoti tudi nas, »Slovenske narodne noše«, ki jih je izdal Albert Sič že pred 35 leti z najboljšim namenom, dananjemu znanju o noši ne ustrezajo več. Vendar od takrat nismo stopili niti korak dalje. (V to vrsto publikacij ne sodi razprava Marte Ložarjeve »Slovenska ljudska noša« v Narodopisju Slovencev II, ki je edina znanstvena obdelava slovenske ljudske noše iz polpretekle dobe. Zaradi znanstvenega značaja pa jo je tudi težko uporabiti v poljudne namene). Večkrat zaide kdo od dobro mislečih izvajavcev plesov in predstavljavcev ljudske noše tudi v Etnografski muzej z željo, da mu pokažemo fotografijo te ali one noše. Z njegovim prihodom se začnejo tudi vse težave naše fototeke, ki hrani sicer kar zavidljivo število fotografij ljudske noše v glavnem še iz prejšnjih let. Toda, za kakršen koli tisk ali pa študij so fotografije večidel neprimerne (slabe fotografije, neprimerni manekeni ali osebe in največkrat nepravilne noše z mnogimi kičastimi dodatki) in zato ljudem po navadi ne moremo ustreči. Nudimo jim lahko le natančne opise ljudskih noš, ki pa v nobenem primeru ne povedo toliko kot dobra risba ali fotografija.

Odločili smo se, da bomo poizkusili v prihodnjem letu natisniti vsaj osem slik slovenskih ljudskih noš, če bo odobren proračun 2 milijona dinarjev. Obenem naj pojasnimo, da je tudi s fotografiranjem združenih precej težav. Muzej namreč ne premore vseh kompletnih ljudskih noš. S tem smo nakazali že nov problem, ki smo ga začeli reševati pod pojmom »rekonstrukcija slovenske ljudske noše«. Kako, naj pove naslednje pojasnilo.

Pri zbiranju še živega ljudskega izročila o ljudskih nošah v nobenem primeru ne dobimo iz samega opisa prave vizualne predstave opisane noše. Poleg prazničnih noš velja to predvsem za tista oblačila, ki jih nosijo moški, ženske in otroci ob

delavnikih, pri različnih delih in ob različnem vremenu. Ker te noše večidel niso ohranjene, da bi jih lahko fotografirali, jih je potrebno rekonstruirati po ljudskem ustnem izročilu, ki sega nazaj največ do srede 19. stoletja. Prve tovrstne rekonstrukcije pri nas je naredila že leta 1951 Marta Ložarjeva po ljudskem izročilu iz Kobarida in Trente ter nam s tem pokazala tudi praktično in teoretično izvedbo. Seleta smo na poletnem terenskem raziskovanju v Starem trgu pri Ložu poizkusili nadaljevati delo Marte Ložarjeve. Med izpraševanjem o določenem tipu noše smo sproti risali nošo, ki jo je poročevalec stalno korigiral. Dokončno izdelane kolorirane risbe in kroji obenem z natančnimi opisi bodo šele nudile ustrezno vizuelno predstavo o noši v Loški dolini.

Šele s takimi rekonstrukcijami bomo dobili pregled ljudske vsakdanje (delovne) in praznične noše za vsa tista območja, kjer nam je na voljo samo ljudsko izročilo. In ko bomo tem rekonstrukcijam dodali še drugo slikovno gradivo (fotografije, risbe in skice noš naših slikarjev, upodobitve s fresk, votivnih podob itd.), takrat bomo tudi lahko izdali mapo slovenskih ljudskih noš.

Marija Makarovič

0 priredbah ljudskih pesmi in radijskih oddajah

Januarja 1955 je bila v našem radiu zanimiva oddaja. Nastopila sta dva zbora s koroškimi pesmimi, ki sem jih zapisal v Sentanelu in objavil v Zborniku koroških pesmi: Meglice dov popadajo, Pod ankičem postajava. Ncoj je dar na vušna noč, in našo kmečko himno Z nobenim purgarjem ne grem jes tavšat. Najprej je zapel radijski moški zbor v moji priredbi, nato pa Sentanevci, ki smo jih decembra 1954 na Prevaljah posneli na trak, kakor navadno pojo. Napev in besedila sta bila ista kot v priredbah, harmonijo pa so si prikojili po svojem okusu. Poslušavci so bili navdušeni nad oddajo — sodeč po pismih —, a v pretežni večini so bili s preprostim fantovskim petjem bolj zadovoljni

Novi slovenski pravopis in folklor

Nova izdaja Slovenskega pravopisa vsebuje nekaj izrazov tudi iz etnografije, npr. kurent, bruja, števnanje, rej, pehtra, pozavčín (brez označitve izgovora -f-!), celo gostiivanje in še kaj. Teh gesel SP 1950 večinoma še ni imel. Enako upoštevanje bi zaslužile nemara še nekatere besede, kot so: rüsa, püta, süha, roba ipd. To so izrazi strokovne literature, ki pa so precej v rabi tudi v širši publicistiki, zato sodijo v SP, ki nam začasno nadomešča slovar slovenskega jezika in slovarje posameznih ved. Na tem mestu drobna misel: zdi se pravilno, da se je pri besedi *gostiivanje* pravopisna komisija odločila za obliko s preglasom (edina v SP!), saj je samo taka v rabi. Oblika *gostivanje* bi bila neživa in bi jo bilo treba označiti s posebnim znamenjem (kot rekonstrukcijo ali kaj). Tudi v tem pogledu pomeni novi SP napredek od SP 1950 in Pleteršnikovega sicer temeljitega besednjaka, ki je poln neživih, rekonstruiranih oblik iz narečij. Nepoznavca napačno informirajo, poznavavec jih komaj prepozna. Če upoštevamo narečne izraze, npr. iz narodopisja, je pač nemogoče shajati brez preglasa. Da je naša knjižna abeceda brez njega — kljub obilni rabi v več narečjih kot so npr. vzhodnoštajersko, ribniško, rezijansko — je stvar zgodovinskega razvoja našega knjižnega jezika.

L. Stanek

kakor z mojimi priredbami, čeprav so jih peli poklicni pevci.

Sentanevskim pevcem pa tudi drugim poslušavcem niso po volji vse priredbe narodnih pesmi, ki jih poslušajo po radiu. Večkrat se slišijo pripombe: »Maj, kak pa da štok pojejo, to pa ja ni ta prava viža!« in podobno. Pa imajo naši kmetje pod Peco, mežiški rudarji in ravenski železarji prav! Kajti če je zaščitena naša flora, parki, slike, zgodovinska poslopja in drugo, naj bi bila zaščitena tudi naša narodna pesem. Nihče je ne bi smel ponarejati in kvariti, pa naj bo v melodiji, besedilu ali tudi v tempu. Kakršna se je dedovala iz roda v rod, taka naj se ohrani tudi za bodoče!

Luka Kramole

DRUŠTVENE NOVICE

Redni letni občni zbor je imelo naše društvo letos 28. junija 1962 v Ljubljani. Za delovnega predsednika je bil tokrat izbran dr. E. Ceve, v komisijah, ki so za občni zbor v navadi, so bili: dr. M. Matičetov, M. Šuštarjeva, J. Stabej, L. Stanek. Zapisnik je pisala dr. Z. Kumrova, overovil ga je dr. N. Kuret. Načelno je o uspehih in težavah ter bodočih nalogah govoril predsednik dr. V. Vodusek. Iz njegovega poročila je bilo videti, da se obeta izboljšanje odnosov med Slovenskim etnografskim društvom in slovensko podružnico Etnološkega društva Jugoslavije. Z novim predsednikom podružnice je bil v zadnjem času sklenjen nekak sporazum o skupnih predavanjih nekajkrat na leto in o skupnih pripravah za novo izdajo Narodopisja Slovencev.

Podrobno je o delu SED poročala tajnica dr. Kumrova. Društvo je priredilo v zadnjem letu četvero predavanj (dr. Hrovatin, O mednarodnem raziskovanju delovne pesmi; dr. Kuret, O retorikah; G. Makarovič, O nekaterih pogledih na ljudsko likovno umetnost; B. Račič, Tkalstvo v Beli krajini) in diskusijski večer o slovenskem ljudskem pravu (pod vodstvom dr. Matičetovega in dr. Vilfana). »Glasnik« je izšel samo dvakrat in še to je bilo spričo čimdalje težjega finančnega položaja komaj mogoče. Sklad za pospeševanje založništva LRS nam je letos odrekal še tisto skromno subvencijo, ki smo jo dobivali doslej. Kljub temu je odbor trdno odločen poskusiti vse, da »Glasnik« ne bi utihnil.

Blagajniško poročilo je podala F. Šarfova. Iz njega je razvidno, da je imelo društvo v minulemu letu 542.700 dinarjev dohodkov in 505.507 din izdatkov. Saldo v začetku leta je bil 115.760 din, ob koncu pa 152.955 din. Imovina je naložena na tekočem računu v banki.

Za nadzorni odbor je poročal dr. Kuret, ki je pohvalil delo odbora, v razpravi po poročilih se je govorilo največ o bodočem delu npr. o tem, kaj naj ukrene bodoči odbor za ohranitev »Glasnika«, sprejet je bil predlog o izdaji serije razglednic z etnografskimi motivi, preresetavale so se možnosti prirejanja predavanj, načet je bil problem ljudske glasbe v RTV ipd.

Zadnja točka dnevnega reda so bile volitve, potem ko je bila sprejeta razrešnica dosedanjemu odboru. Kandidacijska komisija je predlagala, naj obdrži vodstvo društva dosedanji odbor, mesto rajnega dr. Orla naj bi zasedla M. Makarovičeva, mesto rajnega V. Mirka v nadzornem odboru pa prof. Stabej. Predlog je bil sprejet in odbor soglasno izvoljen s pripombo, naj ostane tudi dosedanji razdelitev funkcij. Tako je za predsednika spet dr. Vodusek, za tajnico dr. Kumrova, za podpredsednika dr. Matičetov, za blagajničarko F. Šarfova, drugi od-

borniki so: dr. Hrovatin, T. Ljubič, M. Makarovičeva, L. Stanek, dr. Vilfan. Nadzorni odbor sestavljajo dr. Kuret, prof. Stabej in T. Stupica. Za delegata na skupščini SFJ v Hercegovini sta bila izvoljena prof. Stanek in dr. Matičetov.

Kongres jugoslovanskih folkloristov, IX. po vrsti, bo letos v Hercegovini od 16.—20. septembra, dva dni v Mostarju, potem v Trebinju. Glavne tri teme so: Družbeni značaj ljudske umetnosti, Pomladni običaji, Problemi reprodukcije in obdelave folklorne.

Etnografi v Loški dolini

Devetnajsta terenska ekipa Etnografskega muzeja v Ljubljani se je letos namenila na delo v vasi Loške doline. V gradivu, s katerim muzej razpolaga, je namreč Notranjska najslabše zastopana.

Pet članov ekipe — štirje muzejski uslužbenci in risar, stalni zunanji sodelavec, so v prvi polovici avgusta obiskali domala vse starejše domačine od Podloža do Podgore, pa od Kozaršč do Vrhničke in Knežje njive.

Prav v tem času je dolina, gostoposejana z obloženimi ostrnicami, še posebno slikovita in privlačna za etnografe. Ostrnice z deteljo stoje vzdolž njiv kot vojaki na straži, ostrnice s snopi pa so videti od daleč kot gručice klepetavih žensk na koncu njive. Drugače pa je, ko gre človek skozi vas. Na prvi pogled se zdi, da tu etnograf nima več kaj iskati — ugotavlja lahko samo še izredno naglo in posledno preoblikovanje našega podeželja. Trodelna okna pri hišah so splošen pojav, švedske kuhinje celo v kmečkih hišah niso več redke. Kovinska in lesna industrija sta spremenili vasi in življenje v dolini. Skoraj pred vsako vasio rastejo nove delavske hišice, jutro na vasi pa se začne z brnenjem mopedov, motorjev, osebnih in tovornih avtomobilov. V takem okolju prva faza terenskega dela v pogledu materialne kulture ni bila težka. Že v prvih dneh so člani ekipe imeli pregled nad vsemi ohranjenimi ognjišči in nepredelanimi hišami, nad slamnatimi strehami in neizpraznjenimi podstrešji, nad kaščami in skednji. Vse te preostanke stare ljudske kulture so skušali rešiti pozabe bodisi v fotografiji, risbi, v zapiskih ali celo na najuspešnejši način: predmete so rezervirali za muzej. Med temi naj omenimo bogato izrezljane krstne nečke in prav majhne lično izdelane krstne zibelke, dalje velike intarzirane (»oštikanec«) kmečke mize, lepe reliefne ornamentirane pečnice z letnicami prve polovice 19. stol., star kuhinjski inventar, naprave za pletenje trakov, za izdelovanje klobukov, lesenih keblc in škafov. Ohranjeni so spomini na furmanstvo, na »valaune stope za raščuno« v starih mlinih, na volovsko vprego

v dvojni jarem, na mlatev s cepci in na slamnate škarje, povezane s stariimi mlatilniškimi običaji.

Muzejski arhiv je obogatel za več kot 400 fotoposnetkov, okoli 500 prostoročnih in tehničnih risb ter za vrsto dragocenih podatkov. Vsega tega bi že čez eno, dve desetletji ne mogli več nadomestiti.

F. Šarf

Varstvo spomenikov

V Binterjevem Spoznavanju družbe za peti razred osnovnih šol (1961) je na str. 229—231 kljub značaju knjige označeno preveč pomanjkljivo. Spomeniki so mu »zgradbe in predmeti, ki so se ohranili iz davnih časov« — zato ni ohranjena nobena hiša preprostih ljudi! Ko bi se bil avtor malo pozanimal pri Zavodu, a ne pri Društvu za varstvo spomenikov, kot pravi, ki ga pa ni — bi zvedel, da je zavarovana vrsta kmečkih domov v Sloveniji (in seve drugod). Da je izpustil prav vaše stavbe in naselja, bo mogoče vplivati na bodoče občinske može, da bodo imeli za varstvo vaških naselij še manj smisla, kot ga imajo današnji »činitelji«. Zelimo tudi, da bi »zaščito« in vse izvedenke nadomestilo varstvo, zavarovati itd., kot je tudi v uradnem naslovu Zavoda. Pustimo že ropot srednjeveških ščitov!

Lončarska zbirka v Filovcih

V počastitev pete obletnice svojega obstoja je pokrajinski muzej v Murski Soboti na pobudo krajevnega organa SZDL Filovci in sveta za prosveto in kulturo OLO odprl stalno razstavo lončarskih izdelkov v Filovcih. Zbirka bo deponirana v zadržnem domu v Filovcih, dokler ne bo muzej dobil več razstavnih prostorov.

Razstavno gradivo so izdelki različnih lončarskih delavnic. Razstavljeni so tanjeir, tepsij, laboška, bidrača itd. Lončarji so zbrali okrog sto kosov svojih izdelkov iz Filovce in jih razporedili po kronološkem redu, od najstarejših primerkov »obiljane« posode, pa do sodobne črne keramike.

V Prekmurju je lončarstvo poleg tkalstva najpomembnejša med obrtni in vrstami domače dejavnosti. Tkalstvo se vse bolj opušča, lončarstvo pa je še vedno dokaj živo, čeprav tudi zanj gine zanimanje pri mlajšem rodu.

V tradicionalnem delu filovskih lončarjev se je iz roda v rod nabiralo veliko izkušenj in še več praktične spretnosti. Danes izdelujejo skoraj samo črno keramiko po naročilu, čisto po neestetskih skicah naročnikov.

Lončarstvu v Prekmurju je potrebno dati ustrezno vsebino v okviru hišne delavnosti. Poleg tega je filovsko lončarstvo zaradi velikega obdobja očitno v krizi. Rešiti bi ga mogla združba, ki bi usmerjala delo lončarjev ter skrbela za surovine in prodajo izdelkov.

Vlasta Koren

V moji rojstni vasi, v Sentanelu nad Prevaljami (nm 688), se ob »farrantnih večerih« zberejo fantje pa tudi močje pod staro Kramolčevo lipo in pojo, stoječ v krogu, pozno v noč. Svoja grla si namažejo s kolofonijem pristnega domačega tepkovca ali lesnikovca.

Za priučitev pesmi ne uporabljajo nobenega instrumenta, naučijo se jih mladi od starejših na posluh, »na sapo« kakor pravijo. Vse pesmi pojo tri- do petglasno, nikdar pa ne enoglasno. Poglejmo, kako je sestavljena naše koroško večglasje, kakšno vlogo imajo posamezni glasovi! Najvažnejši je *podilni glas*, ker prevladuje vse druge. Kdor ga poje, pozna najbolje med vsemi besedilo in napev, včasih, posebno v začetku, poje pol takta ali po več taktov sam, drugi glasovi pa vpadejo šele pozneje na primernem mestu. Ljudstvo pravi o vodilnem glasu, da poje »napreje«. Za *drugi glas* velja pri fantovskih pesmih tisti, ki poje nad vodilnim glasom. Ljudstvo pravi, da poje »čež«, v umetni glasbi bi bil to prvi tenor. Ta glas je sicer najvišji, vendar je podrejen nižjemu, vodilnemu glasu. *Tretji glas* je najnižji; pravijo, da poje bas ali da »basira«. Ta glas daje harmonski temelj melodiji (toniko, dominantno, tu in tam tudi subdominantno). Ponekod bas rad prav dolgo zateguje glavne tone. *Cetrtemu glasu* pravi ljudstvo, da poje »vmeš« ali »zravne«. Ta glas, v umetni glasbi bi mu rekli prvi bas, polni harmonijo in jo bogati. Pevcev, ki ne znajo ubrano peti v večglasju, fantje ne marajo. Odrivajo jih, zlasti tiste, ki v basu pojo oktavno melodije. Takim pravijo, da pojo »ciganski bas« (nemško »Schusterbass«).

V spodnjem delu Podjunske doline in v hribovitih krajih Mežiške pa pojo pri nekaterih domačih pesmih tudi »tretko«. *Tretka* je glas, ki poje v raznih variantah celo nad prvim tenorjem (tistim, ki poje čež). Kdor poje tretko, je na glasu kot dober, ugleđen in iskan pevec. Tu pa tam poje tretko tudi nizek ženski glas. Na Gorenjskem imenujejo to vrsto petja »drajar«. Ponekod se sliši petje v drajerju ali tretki samo v zadnjem akordu pesmi.

Korošci pojo počasi, kakor bi hoteli prislunhiti harmonični ubranosti in svoji naravni nadarjenosti. Petje prehaja iz roda v rod. Tako večglasno petje gojijo kmetje in delavci. Ni redek primer, da pojeta oče in sin skupaj v istem zboru. Pa ne samo to! Pri kmetu Maksu Piku na Belšaku (občina Ravne na Koroškem) imajo 10-članski družinski mešani zbor, ki samostojno nastopa ob raznih priložnostih.

Da je v tem delu Slovenije tako živo zanimanje za večglasno petje starih koroških pesmi, je pripisati tudi različnim okoliščinam, posebnosti kmečkega dela in kmečkim običajem. Med take običaje spadajo zabave, pravijo jim »gaude«, pa ohceti

Ljudske kipe sedečega Kristusa, ki si z eno roko podpira glavo, pri nas navadno imenujemo »hrvaški Kristus«, čeprav je to ime znano med ljudstvom le v krajih ob hrvaški meji. Kljub temu, da so kipi zbužali med ljubitelji in poznavalci pozornost, je ta ikonografski tip pri nas še nerazkrit. Edini sestavek o tem zanimivem predmetu je Vurnikov Prispevek k študiju slovenske ljudske plastike (Etnolog I, 1926), ki pa se je omejil predvsem na opis in datacijo.

Nastanek in razvoj tega ikonografskega tipa od gotike preko renesanse do kasnega baroka je v glavnem že ugotovljen. Za nas je zanimiv zlasti čas, ko je ljudski umetnik začel izdelovati kipe s to temo.

Slovenski raziskovalci se bomo ukvarjali z domačim gradivom. Najprej se bo treba seznaniti z deli, ki jih hranijo razne muzejske zbirke, zasebni zbiratelji in marsikatera kmečka domačija ali znamenje. Po dosedanjem površnem znanju se na slovenskem ozemlju pojavljajo naslednje oblike: Kristus je oblečen v plašč ali krpo okrog ledij, noga, na katero se naslanja s komolcem, je lahko na višjem ali enako visokem mestu kot druga; Kristus je naslonil glavo na desnico ali levo, v roki ima lahko robc. Podstavek, na katerem sedi, je zelo različen. Kristus iz muzeja v Kranju sedi celo na bidermajerskem stolu, kar je v ikonografiji sedečega Kristusa edinstveno. V roki drži žezlo ali trs.

Potrebno bo ugotoviti, v kakšni zvezi so bile te plastike z arhitekturo in pokrajino, ker se bomo tudi s tem približali umetniški vsebini del. Figura je navadno stala v hišni niši, v lesenem znamenju, v zidanem tabernakelskem znamenju ali drugod. Ponekod na Stajerskem je stalo znamenje s sedečim Kristusom redno ob vhodu v vas (po podatku T. Urbas).

Glavna naloga je seveda ugotoviti ljudske umetnostne kvalitete in ljudske ikonografske modulacije pri teh plastikah. Za sedečega Kristusa je značilno, da je nastal v stilni umetnosti. Mimo upodobitev velikih umetnikov (prim. Dürerjev naslovni list za Mali pasijon in Leierbergerjevo plastiko) je ta tip vendarle pogostejši pri drugorazrednih predstavnikih stilne umetnosti, zlasti pa v obrtniški poljudni delavnosti. Ko pa so začeli upodabljati sedeče Kristuse ljudski umetniki, so jim dali umetnostne

kvalitete, ki so bistveno drugačne od poljudnih obrtnih izdelkov stilne umetnosti in z nekega vidika celo daleč nad njimi.

V ljudskem pojmovanju je prvotni pomen ikonografskega tipa (Kristus sede čaka pod križem in premišluje pred razpetjem) zabrisan, kljub temu, da ga poznamo tudi v domačem gradivu (Jernej iz Loke pri sv. Ožbaltu: Kristus sedi na ležečem križu in si z desnico podpira glavo; renesančni nagrobnik iz leta 1578, vzidan v cerkev v Laškem: Kristus sedi pod križem in si z desnico podpira glavo, itd.).

Naloga raziskovalcev bo tudi ugotoviti, koliko so se domači ljudski umetniki naslonili na stilna dela poljudnih kvalitet na našem ozemlju, kjer imamo več znamenj iz 17. in 18. stoletja s sedečim Kristusom, oziroma, koliko so vplivale na razširitev tega ikonografskega tipa v ljudski umetnosti pasijonske igre in zakaj je ta tip v stilni umetnosti razmeroma redek, v ljudski umetnosti pa pogost.

Pri tolmačenju pomena tega ikonografskega tipa v ljudski umetnosti si bomo pomagali tudi z ljudskimi razlagami. Ljudska tradicija ve povedati, da je sedeči Kristus zato žalosten, ker je dal človeku svobodno voljo ali »da je postao žalosten, ar se je njemu že samomi preveč vidlo kolk je naše slovensko ljudstvo moglo trpeti (Š. Kühar, Narodno blago vogrskij Slovincov, ČZN VII, 116) ali ker je majhnim otrokom mater vzel (zapisek iz okolice Sentruperta na Dolenjskem) ali zato, ker je Hrvata ustvaril (informacija prof. dr. N. Zupanič).

Morda ni samo fraza, da so sedeči Kristusi posebej žalost in trpljenje kmečkega ljudstva. Morda je bil prav v tem eden izmed pogojev za njihovo precejšnjo razširjenost, razmeroma visoko kvaliteto in globoko čustveno humano vsebino — plemenito žalost, ki jo izražajo male sedeče figure. Ta vsebina je v ljudski umetnosti izjemna in morda je prav v tem čar, ki ga imajo sedeči Kristusi še danes celo v drugačnem okolju kot pa v tistem, za katerega so bili ustvarjeni.

Gorazd Makarovič

Vljudno prosimo tiste, ki bi vedeli za kakšno plastiko sedečega Kristusa, da to sporočijo v Etnografski muzej, Ljubljana, Prešernova 20.

in predvsem košnja, gnojvoza in steljeraja. Vsak kmet pevcem rad postreže z »grčo« (vrčem) domačega tepkovca ali lesnikovca, včasih z dobrim črničevcem.

Se to naj povem: Pred drugo svetovno vojno so Sentanevci peli ob sobotah zvečer pri Kramolčevi »fernači« (sušilnici za lan), fantje z drugega brega, na Belšaku in Dolgi br-

di, pa so jim odpevali. Ta pevska tekma med fanti je trajala pozno v noč. Zmagovavca so odločila dekleta.

Strekelj, Slovenske narodne pesmi, I. in II. del ali tudi vse štiri želi neki bravec Glasnika. Če jih kdo ima in jih je pripravljen odstopiti, naj sporoči uredništvu svoj naslov.

Luka Kramolc

Prof. Vasilij Mirk

Po dolgem bolehanju je letošnje pomlad umrl slovenski skladatelj prof. Vasilij Mirk. Ljubezen do glasbe in posebej do petja ga je že zgodaj privedla v stik z ljudsko pesmijo. Ko je služboval v Mariboru, se je lotil tudi zapisovanja in izdal zbirko priredb z naslovom »Naša pesem v Podravju«. Ljudska pesem mu je vzbudila zanimanje za etnografijo sploh. Ljudsko tradicijo je pojmoval kot del slovenske narodne kulture. Postal je član našega društva že kmalu po njegovi ustanovitvi in bil dolga leta zvest odbornik, ki je pozorno spremljal društveno življenje in mu pomagal z nasveti, kjer je le mogel. Njegova smrt pomeni za nas resnično izgubo. Naj mu bo lahka slovenska zemlja!

Rezijanska pravljčarka
Rozalija Di Lenardo

Nedavno, ko sem prepisoval z magnetofonskega traku v Reziji posnete pravljice, se je znašel ob moji mizi prijatelj. Napeto je prisluhnil glasu in čez čas dejal: »Nič ne razumem, vendar — to je iz starega testamenta!«

Globok ženski glas, ki je navadno tekel v mirni strugi, se je tu in tam neverjetno razživel, kot pohlevni potok, če naenkrat prestopi bregove. Devetinsosedesetletna starka se je med pripovedovanjem celo tako razvnela, da je hčeri, ki je poslušala, ušel medklic (tudi ta je ujet na traku): »Ali ste pijana, mama?!«

Ta glas, varno spravljen v fonotekah Inštituta za slovensko narodopisje SAZU, Glasbeno narodopisnega inštituta v Ljubljani in italijanskega Centra za študij ljudske glasbe v Rimu, je bil labodji spev Rozalije Di Lenardo iz Bile v Reziji. V letu 1875 rojena starka je namreč nepričakovano izdihnila letos 5. julija. Niti dva meseca poprej, v maju 1962, nam je še temperamentno bajala doma v hiši, ki prav po nji nosi ime »pri Rozalijinih«. Ko sem ji takrat omenil, da jo mislim še letos obiskati zaradi »pravic«, ki jih zna za »tisoč in eno noč«, ji je to dobro delo, vendar mi je naročila, naj bi se vrnil šele jeseni, ko bo več časa. Obenem pa se mi je priporočila, naj bi ji takrat prinesel iz Ljubljane — črno ruto, češ: nikjer ni tako lepih kot so ljubljanske! Ko je bila še otrok, je to slišala od očeta. In tako ruto, iz Ljubljane, bi rada imela za zadnjo pot...

Namesto rute, ki je od dolge poti življenja utrujena Rezijanka Rozalija ni mogla več počakati, pošiljam v Bilo tele vrstice slovesa. Kmalu

pa naj bi jim sledila še objava Rozalijinih pravljic: le-te so najdaljša znana umetniška proza iz Rezije, obenem pa morda tudi najboljša pravljčena besedila, kar jih je na ozemlju slovenskega jezika kdaj povedala ženska. Milko Matičetov

V spomin Richardu Weissu

Mnoge med nami je močno zadela vest, da se je 29. julija letos v gorah smrtno ponesrečil naš prijatelj, 55-letni dr. Richard Weiss, vodilni švicarski etnolog, profesor na züriški univerzi. Naša dežela in njena ljudska kultura ga je zelo mikala, saj je leta 1958 ves semester pripravljaval svoje študente na ekskurzijo, na kateri so si ogledali Slove-nijo od Prekmurja do Trente (in šli tudi skozi dolino triglavskega jezera). Naslednjo jesen je R. Weiss predaval na naši univerzi o švicarskih hišah in si nato z ekskurzijo naših študentov ogledal Dalmacijo in Bosno. To svojo ljubezen do naše zemlje je gojil naprej v raznih oblikah. Čutil in poudarjal je vezi med švicarsko in slovensko alpsko kulturo, posebej mikavna pa mu je bila tudi naša Panonija.

R. Weissu je smrt iztrgala delu in življenju prav v okolju njegove znanstvene in človeške ljubezni — v gorah. Obiskali so na tisti poslednji poti tudi neko planino... Čeprav je temeljito poznal in obravnaval celotno švicarsko ozemlje, je bilo življenje v gorah njegova posebna ljubezen. Habilitiral se je s »Planšarstvom Graubündena« (1941), ki velja v naši stroki za metodološki vzor. Manjši spisi, npr. Alpski človek in alpsko življenje v stiski sodobnosti. O značilnostih Graubündena itd. kažejo duhovitega, življenjske svoje domovine vsestransko poznavajočega strokovnjaka, ki zna prikupno in umljivo približati ljudsko življenje v luči etnologije vsakomur. Iste lastnosti odlikujejo njegovo morda osrednje delo »Volkskunde der Schweiz« (1946), docela novost v metodičnem pogledu in »med najbolj pomembnimi dosežki v etnologiji vse Evrope« (Wildhaber). Tretje njegovo glavno delo »Hiše in pokrajino Švice« (1959) utira prav tako nova pota. In v veliki meri je njegovo delo tudi urejanje švicarskega etnološkega atlasa, ki ga bodo morali nadaljevati drugi.

Prisrčen, neposreden, preprost je bil Richard Weiss, ves predan delu in ljudem, ki jih je osvajala njegova oplajajoča, izredna osebnost. Njegovo delo in njegov spomin bosta budila hvaležnost vseh, ki so ga poznali in bosta še dolgo vzor in pobuda.

V. N.

Slovenske ljudske pesmi. Izbral in uredil Boris Merhar. Opremila Marlenka Stupica. Izdala Mladinska knjiga. Ljubljana 1961. Str. 182, 8 slikovnih prilog. Cena 400 din.

Kot 45. zv. knjižnice Kondor je letošnje pomlad izšla zbirka besedil naših ljudskih pesmi. Razdeljena je v dva dela. Prvi obsega pripovedne pesmi, drugi pa nekaj obrednih, vojaških, otroških in seveda ljubezenske. Pri izboru je očitno soodločala okoliščina, da je knjižnica namenjena mladini kot nekakšno dopolnilo slovenskih beril. Zato vsebuje že znane primere, večinoma iz Strekleve zbirke, ki je že dolgo niti antikvarno ni več dobiti. Na koncu je dodana obširna spremna beseda urednika, ki govori najprej o pojmu in glavnih značilnostih ljudske pesmi, o verzifikaciji, jeziku in pesniškem izrazu, o važnejših zbirkah in izdajah, posebej o pripovednih in lirskih pesmih ter nazadnje o pomenu ljudske poezije. Zbirko zaključujejo pripombe o besedilu pesmi in kazalo po naslovih primerov.

Posebej je treba omeniti lično opremo in likovne priloge, ki so vzete vse s primerkov ljudske umetnosti, shranjenih povečini v Etnografskem muzeju v Ljubljani

Z. K.

Milko Matičetov. Sežgani in pre-rojeni človek. Ljubljana 1961, SAZU, Razred za fil. in hist. vede, Dela 15, ISN 4. Str. 279. Cena 2.400 din.

Težko bi našli znanstveno razpravo, ki bi zapleteno in na vse strani razpredeno snov podajala na tako prijeten način, da se bere kakor roman. Že prisrčno, kramljajoče pisani predgovor je novost v naši folkloristični publicistiki. Saj res ni treba, da bi bila učenost istovetna s shopenostjo!

Razprava se začne s pregledom izročila o človeku, ki je bil za kazen sežgan, pa je njegov pepel prišel v dotiko z deklico, da je zanosila in je bil tako drugič rojen. Pri nas se je zgodba izoblikovala celo v pesem o dvakrat rojenem sv. Andreju. Drugo poglavje je pretres glavnih motivov, tretje pa opozarja na zvezo z drugimi zgodbami iz ustnega izročila in knjižne zakladnice. Sklep povzema glavne izsledke, nato se v petem poglavju vrstijo doslej znane variantne tekstov. Knjigo zaključuje obsežna bibliografija in povzetek v nemščini, med besedilom pa jo na več mestih poživljajo slikovne priloge — fotografije pripovedovavcev.

Z. K.